Цана асобнага нумару 20 гр.

Przesyłka opłacona ryczałtem.

№ 30 (177) Вільня, Чацьвэр 31 Траўня 1928 г. Год IV.

# СЯЛЯНСКАЯ НІВА

Няхай жыве Беларускі Народ!

Зямля сялянству бяз выкупу!

АДРЭС РЭДАКЦЫІ І АДМІНІСТРАЦЫІ: Вільня, Вострабрамская вул. № 8, кв. 1. (Wilno, ulica Ostrobramska Nr. 8, m. 1). Рэдакцыя адчынена штодня ад 9 да 3 гадз. апрача сьвята. Рэдактар прыймае ад 12-ай да 2-ой гадзіны.

Орган Беларускага Сялянскага Саюзу. Беларуская палітычная, грамадзкая, літэратурная і гаспадарчая газэта. — ВЫХОДЗЕ Ў СЕРАДУ І СУБОТУ. —

ПАДПІСКА: На адзін месяц — 1 злоты, на тры месяцы — 3 зл., на шэсьць месяцаў — 4 зл., на год — 8 зл. Для заграніцы удвая даражэй. Аплата надрукаванага залежыць ад Рэдакцыі.

## Цяжкая кара.

22-га мая с. г. у Вільні Акружны Суд выдаў прыгавор у справе арыштаваных у начы 14—15-га студзеня 1927 г. беларускіх паслоў і галаўнейшых сяброў „Беларускай Сялянска-Работніцкай Грамады“. Зусім не ўдаючыся ў крытыку судовага прыгавору, бо гэта забаронена існуючымі законамі, якія лічаць суд заўсёды справядлівым, хочам аднак спыніцца крыху на уражаньні, якога дазнала беларускае грамадзянства.

Калі прыпомнім сабе сам факт арышту паслоў, дзеячоў і сяброў „Грамады“ ў палове студзеня прошлага году, дык у той час амаль ня зусім усе польскія кірункі прызналі арышты за патрэбныя з пункту гледжаньня польскіх інтарэсаў. Мала гэтага, уся віленская польская прэса і нацыяналістычна-эндэцкая і абшарніцкая і нацыяналістычна-дэмократычная (Kurjer Wileński) дамагалася ад улады ліквідацыі Беларускай Сялянска-Работніцкай Грамады.

Зусім іншае становішча заняло тады беларускае грамадзянства. Сял. Ніва“ хоць не згаджалася з тактыкай „Грамады“ і некаторымі яе ідэолёгічнымі асновамі, аднак у перадавым артыкуле „Легальнасьць партыяў“ (Глядзі № 40 С. Н. ад 27. XI. 26.) знаходзім такія сказы: „Асновай усіх дэмократычных гаспадарстваў зьяўляецца вольнасьць палітычных перакананьняў, як адзінак, так і грамадаў—партыяў... Стоячы на грунце поўнага дэмократызму, стаім за легальнасьць усіх палітычных партыяў... Толькі тады, калі ўсе партыі будуць легальнымі, грамадзянства бесстаронна можа ацаніць вартасьць кожнай з іх і свабодна гуртавацца паводле сваіх пераконаньняў. Выказываючыся проціў разьвязаньня „Грамады“, зусім не баронім гэтай партыі“.

Аднак выпадкі пайшлі дарогай, якой дамагалася польская прэса—адбыліся арышты правадыроў і ліквідацыя партыі. Але ўжо тады Беларускі Пасольскі Клюб запратэставаў, высылаючы Маршалку Сойму тэлеграму, падпісаную Старшынёй Клюбу, паслом Ф. Ярэмічам (Глядзі Сял. Ніва № 6/57 ад 19. I. 27).

Пачалося доўгае сьледзтва ў справе арыштаваных, быў выпрацаваны акт абвінавачаньня і толькі дня 23-га лютага с. г. пачаўся судовы працэс. Беларускае грамадзянства нецярпліва чакала гэтага дня, бо такі працэс для гісторыі беларускага адраджэньня можа адыграць даволі важнае значэньне. І фактычна, у працягу 3-х месяцаў судовага працэсу выявілася шмат цікавых і важных момантаў, якія характэрызуюць з аднаго боку значэньне у беларускім руху самой арганізацыі „Грамады“ з другога боку—значэньне і ролю, якую адыгрывалі ў беларускім руху паасобныя абвінавачаныя. Дзіагноза, пастаўленая „Сялянскай Нівай“, яшчэ раней перад працэсам, што да ролі ў беларускім руху некаторых абвінавачаных знайшла сабе абсалютнае пацьвярджэньне ў Судовым прыгаворы.

На працэсе выявілася, што ў „Грамадзе“ было шмат правакатараў, якія часам адыгрывалі амаль што кіраўнічую ролю.

Аднак аб гэтым прыпомнім тым, каго гэта датычыць у больш адпаведную на гэта часіну.

Незалежна ад гэтага, у сувязі, відаць, з фактамі, якія выяўляліся на працэсе, ці можа дзякуючы палітычным падходам, нат сярод польскага грамадзянства знайшліся адзінкі і нат частка польскае прэсы, якія пачалі выказваць зусім іншыя погляды на судовы працэс „Грамады“. Паскольку нацыяналістычна-эндэцкі „Dzien. Wil.“ не зышоў са сваей раней занятае пазыцыі, настолькі „Kurjer Wileński“ выразна падняў акцыю прыхільную для абвінавачаных. Так, напрыклад, п. М. Сьвяхоўскі ў № 113, „Кур. Віленскага“ між іншым, пісаў:

... „Чым даўжэй цягнуўся гэты дзіўны працэс, уважнага глядзельніка і слухача агортывала што раз болашая трывога, губляліся контуры і колеры, вінавацелі і падсудныя зьліваліся ў нейкую шэрую, кашмарную аснову панурай запраўднасьці, што-раз сільней выступала няпэўнасьць, хто тут больш вінен усяму што сталася,—ці тыя, што сядзяць на лаве падсудных пад закідам загавору проці дзяржаве, ці палітыка гэтае-ж дзяржавы рэпрэзэнтаванае ў даным выпадку тымі, якія ў імя праўды і справядлівасьці вінавацяць і дамагаюцца карыльнага прысуду“.., „Ходзе мне аб самы факт, факт няспрэчны, што ў Польшчы пасьля дзесяцілетняга існаваньня незалежнасьці заселі на лаве падсудных як вінавачаныя за варожыю акцыю проці польскае дзяржаве, між іншымі таксама найвярнейшыя і найбольш ідэовыя палянафілы Беларусы“...

Такая зьмена „Кур. Віл.“ з амаль што вінавальніка на абаронцу падсудных запраўды зьяўляецца вельмі не зразумелай. Гэта незразуменьне вынікае і з таго, што „Кур. Віл.“ зьяўляецца заўрадавай газэтай. Паскольку погляды адміністрацыйнае ўлады на справу падсудных у часе працэсу фактычна зьмяніліся-б, дык кансэквэнцыяй гэтага павінна была наступіць і зьмена ў поглядах самой пракуратуры, якая аднак да канца працэсу дамагалася цяжкае кары для падсудных. Памінаючы прычыны новага становішча „Кур. Віл.“ ў справе працэсу „Грамады“ трэба прызнаць, што частка польскага грамадзянства (прыхільнікі гэтае часопісі) усё-ж такі выявіла сябе прыхільнай да падсудных. Гэтую прыхільнасьць знаходзім і ў польскім „Robotniku“, дзе пасьля абвяшчэньня прыгавору суду ў справе „Грамады“ (у № 144) знаходзім такія словы: ... „уважаем за патрэбнае сьцьвердзіць, што сумленьне польскае дэмократыі гэтага прыгавору прызнаць (акцэнтаваць) ня можа“.

З усяго вышэйпададзенага ясна вынікае і становішча беларускага грамадзянства; сумленьне беларускага дэмократычнага грамадзянства, тым больш, ня можа акцэптаваць прыгавору ў справе „Грамады“. Цяжарная кара, наложаная на засуджаных, зьяўляецца крайней мерай справядлівасьці.

## ВОКАМ ПА СЬВЕЦЕ

XIII.

Беларускае сялянства хоць і разумее, што такое гума (guma), з якое выробляюцца калёшы і шмат іншых рэчаў, але-ж пэўна ня ведае, якое значэньне яна мае ў сусьветнай палітыцы. Беларускае сялянства ня ведае, што з-за гэтае, здаецца, нікчэмнае рэчы, можа паўстаць вайна паміж некаторымі дзяржавамі. З-за гэтае рэчы, гэтак мала ўжыванае нашым сялянствам, час ад часу псуюцца адносіны паміж Англіяй ды Злучанымі Штатамі Паўночнае Амэрыкі.

Пасол ангельскай работніцкай партыі Кэнворці нядаўна напісаў кніжку, у якой, намаляваўшы страхоцьці вайны ў будучыні, гавора, што вайна, паміж вышэй названымі дзяржавамі, зьяўляецца няўхільнаю. Паміж імі набралася ўжо аж надта шмат гаручага матэрыялу, дык павінен будзе выбухнуць узрыў. Сьведчаць аб гэтым выперадкі ў будове новых і новых ваенных караблёў, каб паўнаўладна карыстацца марамі, а таксама і тыя канфлікты, якія ўсё часьцей і часьцей здараюцца паміж капіталістымі з-за нафты.

У апошнія часы прычынамі разладу паміж ангельскімі і амэрыканскімі капіталістымі зьяўляецца гума.

Сто гадоў таму назад адзін амэрыканец знашоў гумовую смалу, якая знаходзілася ў гумовым дрэве, што расьце ў Паўдзённай Амэрыцы і некаторых іншых старонках з цёплым кліматам.

У меру таго, як выясьнілася карысьць ад гумовае смалы, ангельцы распачалі паход на тое, каб захапіць яе вытворства ў свае рукі. З гэтаю мэтаю ў сваіх калёніях яны распачалі разводзіць гумовае дрэва, а з часам сталася так, што ўсё вытворства гумы-сырца апынулася, выключна, у іх. Калі вытворства гумы-сырца знаходзілася ў ангельцаў, дык затое, фабрычнае вытворства гумовых рэчаў найзначней пашырылася ў Амэрыцы.

Сталася так, што $^2/_3$ часткі гумовых рэчаў вытваралі фабрыкі Амэрыкі. Гэта не падабалася ангельскім капіталістым, якія задумалі так зрабіць, каб і вытворства гумовых рэчаў захапіць сабе. У мэтах гэтага, у 1922 годзе ангельскі парлямант прыняў закон, згодна якога, вывозку сырое гумы за граніцу вельмі значна абмежаваў. Стала так, што амэрыканцы павінны былі купляць у ангельцаў ужо вытвараныя рэчы тагды, як іх гумовыя фабрыкі ня мелі што рабіць.

Гэта ўжо вельмі ўстрывожыла амэрыканцаў, якія на чале з міністрам Хувэрам распачалі стараньна шукаць выхаду з палажэньня. Амэрыканскі мільярдэр—фабрыкант самаходаў Форд, заарэндаваў дзесяць тысяч квадратовых кілямэтраў зямлі ў Бразыліі і распачаў там разводзіць гумовае дрэва, каб з яго дабываць гумовую смалу. Часткава ўрадам, а часткава вялікімі фабрыкамі гумовага вытворства купляны вялікія абшары зямлі для разьвядзеньня гумовага дрэва на Філіпінскіх выспах і ў нэгрыцянскай рэспубліцы Лібэрыя. З усяго гэтага ангельцы ўбачылі, што іх мэта не асягнута. Яны заўважылі, што амэрыканцы пашыраюць здабычу свайго гумовага сырца, а праз гэта абнізяць патрэбу ў ангельскім гумовым сырцу. Каб утрымаць манаполь на гуму, ангельцы, пасьля шасьці гадоў, павярнулі аглоблі назад. Ангельскі прэм'ер-міністар Бальдвін на паседжаньні ангельскай палаты заявіў, што закон аб абмяжаваньні вывозу гумовага сырца будзе скасаваны. Амэрыканскі міністар Хувэр пахваліў за гэта Бальдвіна, але-ж пры гэтым сказаў, што праца над здабыцьцём амэрыканскага сырца ідзе вельмі пасьпешна, так што ангельцы спусьцілі са сваіх рук залатую крыніцу.

Ангельскія капіталістыя акцыянеры ды фабрыканты гумовага вытворства вельмі ўстрывожыліся. Дый было чаму трывожыцца! Цана на гуму панізілася амаль што на палову; акцыі таксама значна патанелі. Затое ў Амэрыцы акцыі падняліся.

Як відзім, дык сярод амэрыканскіх і ангельскіх капіталістых ідзе заядлая барацьба з-за гумы. Але-ж гэтым не абмяжована, бо нафта, ды іншыя речы таксама служаць прычынаю змаганьня капіталістых. А як відаць з вышэй пададага, што ў канкурэнцыі капіталістых бяруць удзел урады, дык ясна, што гэта можа выклікаць аружны канфлікт.

Трэба ацзначыць, што ўсе войны, якія толькі калі ўзьнікалі, дык яны былі выкліканы капіталістымі ў мэтах карысных захопаў. Напрыклад, некалькі гадоў таму назад, Англія аружна захапіла ў Турцыі Мосульскую вобласьць толькі таму, што яна багатая нафтаю, якая вельмі патрэбна для ангельскае прамысловасьці.

Як-жа адносяцца да капіталістычнай вайны з-за ўладаньня тымі ці іншымі крыніцамі багацьця работнікі? Трэба сказаць, што работнікі падтрымоўваюць сваіх капіталістых. І вось чаму!... Калі капіталістыя захопваюць які-небудзь багаты і прыдатны для прамысловасьці раён, дык гэтым самым даюць варстат працы работнікам. Работнікі разумеюць гэта, а дзеля гэтага самага падтрымоўваюць у сваіх мэтах сваіх капіталістых, да таго часу пакуль барацьба ідзе без аружжа, толькі канкурэнцыйна. Калі-ж канкурэнцыя выкліча канфлікт, а тагды ужо паўстае аружная барацьба—вайна, дык ясна, што біцца і ўміраць работнікі ня хочуць. Але-ж ідуць, бо іх гоняць на бойку сілаю, у парадку мабілізацыі. Калі-б работнікі ня падтрымлівалі сваіх капіталістых, дык у такім выпадку капіталістыя страцілі-б прадпрыемствы, а работнікі варстат працы, а з гэтым і кавалак хлеба. У леташнім годзе ў № 38 „Сял. Нівы“, у артыкуле „На першае мая“ мы прыводзілі прыклады гэтаму, дык цяпер ня варта вяртацца.

Асталося запытаць: Што-ж далей?

Адказаць на гэта вельмі трудна цяпер. Адкажа на гэта час...

Зыркі.

## Прапазыцыя

**Беларускага Пасольскага Клюбу аб забароне накладаньня кайданаў на палітычна-сьледчых і палітычна-карных вязьняў.**

Пры пераводзе, як палітычна-сьледчых так і палітычна-карных вязьняў, ці то з вастрогу ў вастрог ці нават да судовых сьледаваціеляў, паліцыя накладае кайданы на палітычных вязьняў, а часта нават палітычных вязьняў скоўвае разам з крымінальнымі. Накладаньне кайданаў так шырока тасуецца, што ня маюць вынятку нават паслы і сэнатары, як гэта было 24 красавіка с. г. пры экскорце сэнатара Рагулі да апеляцыйнага суду ў Вільні. Другі прыклад: у 1923 г. наложаны былі кайданы на пасла Сяргея Барана ў Горадні. Трэці прыклад — з наложанымі кайданкамі вялі праз места Вільню на пачатку с. г., у часе пераводу з вастрогу ва Вронках да вастрогу ў Вільне Дырэктара Беларускай Гімназіі Радаслава Астроўскага.

Дзеля вышэй пададага ніжэй падпісаныя прапануюць:

Высокі Сойм пастанаўляе:

„Заклікаецца Ўрад выдаць распараджэньне, забараняючае накладаньне кайданаў на палітычна-сьледчых і палітычна-карных вязьняў“.

Варшава, 22 траўня 1928 г.

# З Сойму.

На паседжаньні 15—V Беларускі Пасольскі Клюб з ініцыятывы пасла К. Юхневіча злажыў у Сойме інтэрпэляцыю да міністра ўнутраных справаў у справе няпраўнай рэквізыцыі памешканьняў для войска, у жыхараў м. Браслаў'я.

На паседжаньні 22—V паміж іншымі пунктамі парадку дня паданы ўрадам на разгляд Сойму праект уставы аб амнэстыі для палітычных вязьняў, з прычыны 10-х угодкаў незалежнасьці Польшчы. Праект гэтай уставы, Сойм адаслаў на разгляд у праўную камісію. Акрамя гэтага ўрад падаў аж тры праекты ўставаў аб падатках, а іменна: 1. Уст. аб павышэньні і выраўнаньні зямельных падаткаў, 2. Уст. аб падатку ад будынкаў і 3. Уст. аб сталым падатку маемасным. На гэту тэму завязалася надта жывая і доўгая дыскусія. Прамаўлялі паслы з усіх сялянскіх клюбаў. З прычыны доўгай дыскусіі паседжаньне адложана да 23—V на гадз. 3 п. п. 23—V першы праект Сойм адкінуў большасьцю гал. 191 проці 149, другі — 195 гал. проці 146. Праект трэцяй уставы мееўся быць разгледжаны на наступным паседжаньні, але марш. Дашынскі перад закрыцьцём паседжаньня заявіў, што міністар скарбу праект уставы аб сталым падатку маемасным забраў з паваротам.

Клюб „Змаганьня" падаў сьпешную прапанову ў справе забойства паліцыяй 2 жыхараў калоніі Завань, Маладэчанскага павету.

## Справа выбарных надужыцьцяў.

На паседжаньні адміністрацыйнай соймавай камісіі 25 траўня разглядалася справа выбарных надужыцьцяў.

*Ад Беларусаў у гэтай камісіі выступаў пасол Ярэміч.*

У сваей прамове *пасол Ярэміч прычаму цэлы рад фактаў аб тых несправядлівасьцях, перасьледаваньнях і ўціснях, якіх дазналі Беларусы* ў прадвыбарным часе.

Выступалі паслы і ад іншых соймавых клюбаў, якія таксама падалі шмат фактаў аб выбарных надужыцьцях.

У канцы паседжаньня была ўнесена прапанова аб выражэньні недаверу старшыні адмін. камісіі паслу Палякевічу, не дзеля таго, што ён прадстаўнік „адзінкі", а дзеля таго, што „помідь рэгуляміна і — проста — няўмее вясьці паседжаньняў".

## Аб кітайскіх падзеях.

Увесь час аб'яднаныя арміі генералаў Чанг-Кай-Шэка і Фэнга ідуць наперад пабіваючы армію Чанг-Тсо-Ліна. Чанг-Тсо-Лін са злосьці ад наўдачаў абходзіцца вельмі жорстка са сваімі падуладнымі. Ён усюды бачыць здраду і затым па яго загаду з кітайцаў валяцца далоў галовы. У Пэкіне расстраляна 13 студэнтаў за рэвалюцыйную дзейнасьць і засечана некалькі чугункавых працаўнікоў, якія адмовіліся працаваць пры пераважаньні пад'уладнага Чанг-Тсо-Ліну войска.

Армія Чанг-Тсо-Ліна адступае ў Манчжурыю. Праціўныя яму арміі падходзяць ужо пад Пэкін.

## „Шахтавы" працэс.

У Маскве 18 г. траўня распачаўся г. зв. шахтавы судавы працэс, у якім сталі перад савецкім вярхоўным судом нешта болей як 50 чалавек. Сярод іх ёсьць інжынеры і тэхнікі і наагул кіраўнікі капальняў (шахтаў), дзе дабываецца каменны вугаль у Данецкім вугальным раёне. Сярод абвінавачаных знаходзіцца адзін німецкі інжынер.

Як ведама, у Расеі савецкая ўлада адабрала каменна-вугальныя капальні ад прыватных гаспадароў і перадала іх савецкай дзяржаве (казьне). Падсудныя (сярод якіх ёсьць некалькі старых гаспадароў) вінавацяцца сав. уладай у тым, што будучы кіраўнікамі „савецкіх, дзяржаўных" капальняў — усімі спосабамі стараліся перашкаджаць у працы.

На судовым працэсе поўную віну за сабой прызналі 20 чалавек. 10 чалавек прызналі віну часткова і 20 чалавек вінаватымі сябе ня прызналі.

Падсудным пагражае жорсткая кара. Працэс працягнецца нейкі даўжэйшы час. Некалькі падсудных прызнаны варьятамі. Вар'ятства гэтае набылі падсудныя ў вастрозе.

## Выбары ў Нямеччыне.
### Нямеччына пашла ў лева.

У нядзелю, 20 г. траўня адбыліся выбары ў нямецкі рэйстаг (гэтак наз. нямецкі сойм), якія далі наступныя рэзультаты: сацыял-дэмакраты правялі 153 пасло́ў, нямецкія нацыяналісты—77, цэнтр—62, нямецкая народная партыя—44, камуністыя—54, дэмакраты—25 і баварская народная партыя — 16 паслоў. Правялі больш чым мелі ў папярэднім рэйхстагу: сацыял дэмакраты—22 паслы, камуністыя—9 пасло́ў. Рэшта партыяў страціла па некалькі пасольскіх месцаў у рэйхстагу. Так што цяпер цэнтра-правае аб'яднаньне ня мае большасьці. Урад павінен будзе злажыцца з цэнтра-левых групаў.

Палякі, у папярэднім рэйхстагу мелі двох паслоў, а цяпер — ні воднага. Блёк іх з іншымі нацыянальнымі меньшасьцямі зусім праваліўся на выбарах.

# Працэс Грамады.

Пракурорскія прамоваў з браку месца ў газэце не падаем. Дый наагул няма ніякага інтарэсу занімаць імі газэтныя шпальты, бо акрамя вінавачаньня, яны нічога ў сабе не зьмяшчаюць.

Дык мінаючы пракурораў пераходзім да адвакацкіх прамоваў, якія — вельмі характэрныя і цікавыя. На жаль, падаем іх у надта значным скарочаньні.

## З прамовы адваката Сьмяроўскага.

У гэтым працэсе, да якога павінна прыглядзецца ўся Польшча, да якога прыглядаецца ўся Эўропа, нават увесь сьвет, мы не атрымалі ад пракурораў запраўднага адказу, за што вінавацяць. Стала рэч нязвычайная. Акт вінавачаньня скасаваны, паміма таго, што ў справе нічога не зьмянілася. А аднак як канцэпцыя акту вінавачаньня, замянілася канцэпцыяй, якая нічога супольнага з сучаснаю справаю ня мае. Гэта ёсьць катастрофа пракурорскага ўраду. Гэта ня ёсьць дробнае ўхіленьне.

На лаве вінавачаных засела палітычная арганізацыя „Грамада", якую з тых ці іншых паглядаў пастаноўлена пасадзіць на гэтую лаву. І пракуроры гавораць нам, мы ня вінавацім, за прыналежнасьць да „Грамады", а за з'арганізаваньня згавору на грунце „Грамады".

І тут пракуроры хістаючыся, гаворачь, што на грунце „Грамады", з'арганізавана згавор, але-ж якая структура таго згавору, якія арганізацыйныя зьвязі — мы не атрымалі ад іх адказу. І чаму адразу не вінавачана паасобных сяброў „Грамады" за прыналежнасьць да КПЗБ, трудна даць адказ...

Праграма гэта тая сіла, якая прыцягвае, сьцяг пад якім зьбіраецца арганізацыя, гэта варунак яе існаваньня. І сказаць, што было дзьве праграмы, адна для сябе, а другая для ўлады, ня можна. Сказаць што было два тварь ў 87 тысяч людзей, гэта — недарэчнасьць. Падвойная палітыка ў масавай арганізацыі, гэта — брак лёгікі. Цьвярдзіць, калі нават на грунце 87 тысячнай арганізацыі некалькі сотняў чалавек імкнецца выклікаць паўстаньне, што да гэтага імкнецца ўся Грамада, гэта — запраўды недарэчнасьць.

Паны судзьдзі, які можа быць адказ на гэтую першую канцэпцыю? — Адказ даюць самы пракуроры, адступаючы ад гэтай канцепцыі, а знача гэтая першая канцэпцыя вінавачаньня ляжыць у грузах, ня можа быць кары за прыналежнасьць да легальнай арганізацыі згодна са зьместам арт. І К. К.

Дык прыступаю да аналізы другое канцэпцыі, самастойнага згавору на грунце „Грамады". І вось тут пракурор вядаў канструкцыйнае будовы згавору. Можна толькі прыпушчаць, што на чале згавору стаялі тыя, якія стаялі на чале „Грамады". Але-ж перадусім гэтае прыпушчэньне не выясьняе справы, якая нас інтарэсуе. Згавор зьяўляючага арганізацыяй, якая імкнецца да гвалтоў-

# З жыцьця Польшчы.

## Справа яшчэ аднаго дэпазыту.

Бюджэтная камісія скасавала дэпазыт ваеннага міністра.

## Характар адкінутых праектаў.

Той урадавы праект аб грунтовым падатку, які быццам выраўніваў гэты падатак, на нашых землях павышаў падатак у два разы.

Згодна другога праекту аб будынкавым падатку, калі-б ён прайшоў, кожны жыхар за самую што-ні-ёсьць благенькую хатку плаціў-бы 20 злотых на год падатку ў дзьве чаргі.

Трэці праект аб маемасным падатку прадбачыў тое, што гэтыя падатак павінны былі-б плаціць тыя гаспадары, якія маюць больш як 20 гэктараў зямлі. Што было-б з гэтым праектам у Сойме ня ведама. Але яго, калі Сойм адкінуў першыя два, міністар скарбу з парадку дня і наагул забраў сабе з паваротам.

## Памылка.

Сойм выдаў суду польскага пасла Уладыслава Бачынскага. Але-ж паліцыя замест Уладыслава, арыштавала украінскага пасла Лявона Бачынскага. На інтэрвэнцыю некаторых паслоў арыштаваны памылкова пасол быў звольнены. Міністар унутраных справаў ген. Славой-Складкоўскі перапрасіў Сойм у асобе маршалка Дашынскага і заверыў, што вінаватых у прыкрай памылцы пакарае.

# Што дзеецца ў сьвеце?

## Пад шумок аб разаружэньні — уваружаюцца.

Усе дзяржавы сьвету, ўвесь час вядуць гутаркі між сабою праз пасярэдніцтва Лігі Нацыяў аб разаружэньні. Але-ж пад гэты шумок старанна уваружаюцца. Вось напрыклад, амэрыканскі прэзыдэнт Кулідж зацьвердзіў новую марскую праграму, згодна якое Амэрыка мае пабудаваць 15 новых ваенных караблёў. Выдаткі на гэта абліцаны на 362 мільёны даляраў.

## Японія і кітайскія падзеі.

Прыкрываючыся быццам абаронаю правоў і маемасьці японскіх грамадзян у Кітаі, Японія захапіла цэлую кітайскую вобласьць — Шантунг. Японія заявіла, што ніякае вайны паміж кітайцамі на гэтым абшары яна не дапусьціць.

Апрача гэтага, Японія таксама поўнаўладна пануе над другою кітайскаю вобласьцю, над Манчжурыяй. Дзеля таго, што туды адступае армія Чанг-Тсо-Ліна, Японія заявіла, што яна разаружыць гэтую армію, калі яна толькі ступіць на Манчжурскую зямлю.

Кітайцы пастанавілі не купляць тавараў японскага вытворства. Гэта вельмі ўстрывожыла японцаў, бо можа блага адбіцца на іх гандлі. Японскі ўрад паслаў заяву кітайскім уладам, у якой пагражае рашучаю расправаю з кітайцамі за тое, што яны ня хочуць скакаць пад японскую дудку.

ЯКУБ КОЛАС. 8)

# Новая Зямля.

(Працяг).

## VIII
## СЬМЕРЦЬ ЛЯСЬНІЧАГА.

— Міхал! Міхале! о, Міхале! —
Пачуўся голас як-бы здаля
Каля зямлянкі ранічкою
І часты стук у шкло рукою.
— Уставай, Міхале, адзявайся!
— А хто там? — Я! хутчэй зьбірайся:
Памёр лясьнічы наш — Да можа! —
Міхал ускочыў — моцны Божа!
І хто-б мог думаць, спадзявацца!
Ужо стаў ачуньваць, папраўляцца...
Каб хто сказаў — ня даў-бы веры,
Ды то аб'ечнік, пан Ксавэры,
Прынёс навіну гэту смутну!
— Нехай пан зойдзе на мінуту! —
Сказаў Міхал, адмкнуўшы дзьверы.
Чараз парог ступіў Ксавэры,
Вайшоў у хату і спыніўся,
Бо зразу ў ёй ашаламіўся,
І дальш ня ступіў ні на крок:
Ня хатка — проста катушок,
Няма дзе нават павярнуцца,
Як у сабачай цеснай будцы.
— Сядайце дзе-нібудзь, сядайце!...
Эх, хата наша, выбачайце...
Міхал калодку падстаўляе.
Уздыхнуў Ксавэры і сядае.
То быў мужчына ўжо паджылы.
— Ах, мой ты Божа добры, мілы!
Ото-ж як выбраўся ён скора!
Яшчэ ня дальш, як пазаўчора,
Са мною гутарыў, сьмяяўся
І аба ўсім мяне пытаўся, —
Міхал гаворыць і ўздыхае.
— Ох, браце: сьмерць не разьбірае
І не глядзіць нікому ў зубы:
Гадзюкаю, брат, з-пад падрубы
Зьняцэўку ўсадзіць сваё джала!
Ці многа жыў, ці жыў ты мала,
Ці ты багаты, ці ты бедны,
Ці ты зайздросны, ненаедны
Жывём, клапоцімся і дбаем,
І усе нарэшце паміраем,
У нейкім згасьнем лятуценьні, —
Сказаў Ксавэры ў засмучэньні.
— Так, гэта так, пане Ксавэры!
Ужо загатованы паперы
Для часу нашага сканаьня
Рукою Божага ўзысканьня,
І ходзіць сьмерць, як цень, за намі,—
Сказала Ганна са сьлязамі...
— Ну, я гатоў — То пойдзем, браце,
Паплачам хоць па сваёй страце. —
Міхал з Ксавэрым выйшлі з хаткі.
Сьвітала ўжо. Дзесь каля хаткі
У гэтым досьвітку маўклівым
Крычалі гусі праразьліва,
Нястройным хорам гергеталі
Ды качкі з шумам пралятаялі,
І кнігаў нёсься плач з лукі.
У глыбі лясоў іздрукі
Ужо зачыналі свае токі,
Усход віталі агнявокі,
Віталі шчыра і натхненна.
Міхал з Ксавэрым задуменна
Ішлі праз лес, ішлі маўкліва,
І толькі зрэдка сіратліва
Па слоўку ўроняць два служакі.
— Няма ў нас пана, небаракі! —
Міхал гаворыць. — Так, няма.
Жывы ўдава цяпер сама, —
Сказаў Ксавэры задуменна.
— Ну, пане, будзе цяпер зьмена,
І пойдуць новыя парадкі, —
Міхал выказвае дагадкі.
— А пэўна: будзе талачэча,
Не без таго ўжо, чалавеча! —
Уздыхнуў Ксавэры: — шкода пана!
Ох, бедны: выбраўся зарана!
А жыць-бы мог, такі здаровы, —
Ну, чалавек, як корч дубовы...
Пажыць-бы трохі яму тр ба,
Пакой душы яго і неба. —
Так гаманілі, ялпі прамкамі
То праз лужок, то хваінкамі —
Усяе дарогі на паўмілі —
І пана-нябожчыка хвалілі,
Як чалавека й служку князя,
Як і вядзецца ў такім разе.
— Ня кепскі быў: і распытае
(Хай са сьвятымі спачывае):
Як ты жывеш, ці ты галодны,
Ці ты спачыў, — як бацька родны,
Але сказаць, яшчэ й ня ўсякі!
А прынясеш што — без падзякі
Ужо ня выпусьціць, заплаціць,
А на дармоўшчыну ня кваціць.
— Быў чалавек ён справядлівы,
Не фанафэрысты, праўдзівы! —
Ксавэры таксама пацьвярджае.
На тым гаворка іх змаўкае.
Ідуць маўчком яны; заняты
Сваімі думкамі з іх кожны.
„Так. У лясьніцтве кут парожны,
Куток пакванны і багаты,
Не застаецца, ня згуле,
Паноў к сабе ён прыцягае,
Як рыб гарох у вазярыне,
І кожны ў замку службу рыне,
Сюды пацісьнецца з ахвотай,
І ня прыедзе, а пяхотай
За душу мілую прычхае,"
Міхал з сабою разважае.
„Але хто-ж гэта месца зойме?
Яно-то праўда: ў панскай плойме,
Сказаць, ня будзе недастачы,
Ды гора ў тым — адзін лядачы,
Другі бяз клёпкі, трэці злосны,
Несправядлівы, бязьлітосны,
Як, вось, напрыклад, Табартоўскі
Або падлоўчы, пан Бялоўскі.
Назначаць гэтакага ката,
Тады запахне свая хата,
Набыць дабра ня надта лёгка,
Яно, як шклечка тое, крохка:
Чуць да яго ня так кранешся,
І з чарапкамі застанешся.
А ліха прыдзе без падмогі,
Бо ліху — біты дарогі
І ўсёды сьцежкі яму вольны,
То роўна-гладкі, то вакольны,
Не абміне яно нікога".
Так сьмерць лясьнічага старога
Міхала моцна ўскалыхнула
І ўсё ўверх дном перавярнула.
І тут у першы раз Міхала
Вось гэта думка напаткала;
*Купіць зямлю, прыдбаць свой кут,*
*Каб з панскіх выпутацца пут,*
І там зажыць сабе нанова:
Свая зямля — вось што аснова!
Уставала сонейка з-за лесу
Скрозь тонкіх хмарачак завесу
І ўсёды косы раскідала,
А ўсё жывенькае вітала
Усход яго на ясным небе
І клапатком аб пільным хлебе
Дзянёчак новы зачынала,
Калі Міхал і пан Ксавэры
Узышлі маўчком на двор кватэры.
На горцы ціхай, нявысокай
Каля засьценку недалёка,
У бок дарогі, ў глыбі саду
Стаяла панская пасада.
Прасторны, роўны двор, вясёлы
Заўсёды повен быў жывёлы;

ных дзействаў, павінна мець у сваім распараджэньні тое, што прадбачыць 102 арт., склады аружжа.

Калі жадаем у імя „Каханай Польшчы“ вінаваціць па 102 арт., дык зрабем гэта ўжо ня ў імя міласьці да Польшчы, але-ж у імя элементарных асноваў справядлівасьці. Я цьвярджу, п. п. судзьдзі, што вінавачаньне па 102 арт. пярэчыць усім фактам.

Пераходжу да справы неплачэньня падаткаў. Жыхарства не сьпяшалася плаціць падаткі. Былі выпадкі спраціву. Але-ж якое гэта мае значэньне ў адносінах да кваліфікацыі згавору? Можа гэта падпасьці пад 129, 125 арт., але-ж ніколі пад 102. Спазьненьне платы падаткаў, гэта-ж дзейства нават легальнае. Платнік мае права неплаціць падаткаў да таго часу пакуль прыдзе да яго экзэкутар. Такі самы дзейнік адносіцца і да справы камасацыі. Пасьля заснаваньня „Грамады“ быццам спынілася акцыя камасацыі. Але-ж мы ведаем са справаздачы мін. Станевіча, што гэтая акцыя ў 1926 годзе дасягнула найвялікшае колькасьці скамасаваных гэктараў.

А дзеля гэтага няма ніякіх канкрэтных доказаў для кваліфікацыі згавору? Аружжа няма, факт шпігоўства, забойства адпадаюць — бо пракурор зрокся вінаваціць у гэтым Дык можа доказамі зьяўляецца тое, што жадалі амнэстыі, ці тое, што сьпявалі нацыянальны гімн, ці нарэшце тыя думкі, лятункі аб незалежнасьці?

Ёсьць цалы рад падабенстваў праграмы „Грамады“ з кампартыяй, але-ж самых арганізацыяў нельга параўняць. Сьведка Ракоўскі гаварыў, што праграмы былі сходнымі, але-ж сцьвярдзіў, што аб розьніцах сьведчаць тактыка, якая тут ёсьць зусім іншаю. Тактыка яўная, лёзунгі легальныя. Беларуская ідэя стала сілаю, з якою дзяржава мусіць лічыцца. І нічога няма ў гэтым праступнага.

Адным з доказаў сцьвярджаючых лучнасьць Грамады з кампартыяй мела быць пашырэньне прэсы. Пан Васілеўскі гаварыў, што на гэтую мэту выдана 190 тыс. зл. Але-ж Васілеўскі не прадставіў дакумантаў. А абвінавачаны Р.-Міхайлоўскі прадставіў падрабязна апрацаваную справаздачу, з якое вынікае, што выдана 87 тыс. 554 зл., а знача на круглыя сто тысяч меней.

Хачу даказаць, што тое, што гаварыў Гурын было няпраўда, бо праўдаю быць не магло. Тая крыніца веды — Гурын — адзін толькі ведае аб гданскай канфэрэнцыі. На пытаньне першараднай вагі, ці можна яму верыць, адказваю, што гэта быў сьведка, якому, згодна з сумленем, верыць ня можна. Я не хачу ставіць справу на пункце шаблоннае спрэчкі аб асобе канфідэнта. Ад 19—I 1925 г. Гурын перастаў быць у кантакце з кампартыяй, ён сам гаварыў, што страціў з ею лучнасьць. Ён быў здрайцам, рэнегатам, ад моманту як стаў канфідэнтам паліцыі.

Аб Раку-Міхайлоўскім, трэба сказаць, што яго удзел у дэманстрацыі і інтэрвэнцыя ў тэй справе, у п. прак. Штэймана, у мэтах зьліквідаваньня такога няшчасьця, якім ёсьць галадоўка палітычных вязьняў у вастрозе, гэта—становішча лёяльнага і мудрага грамадзяніна. Сьведкі ня толькі з беларускага грамадзянства, але-ж і польскага характарызавалі Рака-Міхайлоўскага, як палянафіла.

Чаму п. пракурор назваў Тарашкевіча ўсходнім барбажынцам? Ці таму, што Тарашкевіч да апошняга верша ператлумачыў Іліяду (твор рымскага паэты—Рэд.)? Ці таму, што Тарашкевіч тлумачыць і прышчапляе беларускай культуры Пана Тадэуша (твор польскага паэта Міцкевіча—Рэд.)? Ці таму, што хоча граматыку замяніць на лацінскія літары?

Ці таму, што ў часе пераходных гадоў шукае супольных шляхоў з Польшчаю, што заўсёды імкнецца на Захад?

**Дык кожны, хто ўмее чытаць, спяшайся выпісаць сваю газэту „Сялянскую Ніву“.**

# Асуд у справе „Грамады“.

22-га г. траўня а гадз. 12 мін. 15 дня абвешчаны быў асуд у справе Грамады.

Ня гледзячы на тое, што публіка ўпускалася з вялікім абмежаваньнем саля была поўная. Абарона ў поўным камплекце. Прэсавыя сталы занятыя поўнасьцю. Чуецца званок. На салю ўходзяць старшыня суду Аўсянка і усе судзьдзі. Некалькі мінут пануе поўная цішына.

Старшыня Аўсянка чытае асуд, згодна якога на моцы арт. 102, II час. К. К. засуджаны за „з‘арганізаваньне сьпіску“ пад назовам „Беларуская Сялянска-Работніцкая Грамада“ **на 12 гадоў цяжкага вастрогу**, былыя паслы: Браніслаў Тарашкевіч, Сымон Рак-Міхайлоўскі, Павал Валошын і Пётра Мятла;

**на 8 гадоў цяжкага вастрогу**: Максім Бурсэвіч, былы сэкрэтар Цэнтральнага Сэкратарыяту „Грамады“ і Фабіян Акінчыць, б. юрысконсульт „Грамады“;

**на 6 гадоў цяжкага вастрогу:** Кузьміч (з Наваградчыны), Якімовіч, Шушкевіч, Паддубік (з Горадні), Гелда (з Сакольшчыны), Саванец (са Слонімшчыны), Куліна-Куліноўскі (з Маладэчна), Шкодзіч (з Ваўкавышчыны);

**на 5 гадоў цяжкага вастрогу**: Патапчук (з Пружаншчыны), Сіняк, Якубчык, Яфімовіч і Шацько (са Слонімшчыны), Драгун (з Горадзеншчыны), Козіч (з Сакольшчыны), Лабунька (з Дзісеншчыны) і Антоновіч (з Вялейшчыны);

**на 4 гады цяжкага вастрогу**: Клаўдзія Гоцька (з Наваградчыны), Я. Баліцкі (з Горадзеншчыны), Каўпак і Кот (з Пружаншчыны), Салыга (з Лідчыны), Шчыглінскі (з Ваўкавышчыны), Нікіфароўскі і Даніловіч (з Дзісьненшчыны) і Беламызы і Зданюк (з Сакольшчыны);

**На 3 гады цяжкага вастрогу**: Патоцкі, Харкевіч і Янкоўскі (з Ваўкавышчыны) і Марчык (са Слонімшчыны).

**Агулам засуджана 37 чалавек**, апраўдана—19 чалавек.

**Апраўданы** наступныя асобы: **Антон Луцкевіч, Р. Астроўскі**, Шнаркевіч, Коўш (сьвяшчэньнік), Навакоўскі, Міськевіч, Гмыр, два Варанковічы, Кавалёў, Казачонак, Кавалевіч, Карніловіч, Сакалоўскі, Стоцік, Смакіла, Шэвель, Крупіца і Мармыш. У ліку апраўданых знаходзяцца 4 абвінавачваныя, западозраныя ў забойстве канфідэнта Івашкевіча.

Абвіненьне з 110 арт., аб забавязаньні суседняй дзяржаве—суд адкінуў.

Судовыя кошты, згодна з асудам, маюць сумесна заплаціць засуджаныя.

Пасьля абвешчаньня асуду, асуджаныя запяялі гімн: „Ад веку мы спалі і нас разбудзіла...“.

Нехта з прысутных кінуў асуджаным кветкі. Паліцыя западозрыла ў гэтым б. вучыцеля Бел. Гімназіі гр. Сіняўскага, якога арыштавалі.

Апраўданых у той самы дзень звольнілі з вастрогу. Асуджаных у той жа дзень зьмясьцілі ў два вагоны і адправілі з Вільні двумя кірункамі. Адзін вагон пашоў праз Горадню, а другі праз Ліду—на Варшаву.

Віленскія польскія газэты пішуць, што асуджаныя будуць разьмешчаны па шмат—якіх вастрогах на тым боку Варшавы.

# НАВІНЫ.

— **Новыя Гурткі Інстытуту.** Апошнімі днямі арганізаваліся новыя Гурткі Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры адзін у в. Мураваная Ашмянка, Ашмянск. пав., другі—ў в. Меднікі, Віленска-Троцкага пав. і трэйці—ў м. Ляхавічы, Баранавіцкага пав.

— **Суд над рэдактарам „Сял. Нівы“.** Віленскім акружным судом, на 4 чэрвеня с. г. вызначана судовая расправа над рэдактарам „Сял. Нівы“ гр. А. Герасімчуком у справе канфіскаты № 92 „Сял. Нівы“. У выпадку асуду гр. Герасімчуку пагражае кара ад 3 месяцаў да 1 году.

— **Зборка ахвяр на беларускую школу.** Цэнтральны ўрад Белар. Інстытуту Гасп. і Культуры зьвярнуўся да Гарадзкога Старaства аб дазволе на арганізацыю ў м. Вільні зборкі ахвяр на беларускія школы, утрымліваныя Інстытутам. Зборка мае адбыцца 22-га чэрвеня с. г.

## Ад Дырэкцыі Віленск. Бел. Гімназіі.

### Аб умовах прыйма вучняў на новы 1928/29 школьны год.

Згодна з распараджэньнем Куратара Віленскага Школьнага Вокругу ад 10 г. траўня, уступныя экзамены ў I, II, III, IV, V, VI і VII кл. адбываюцца *выключна вясною.* Для паступленьня ў Віленскую Беларускую Гімназію вызначаны тэрмін экзамену: 21, 22 і 23 чэрвеня ўва ўсе клясы (II—VII), 27—28 чэрвеня ў I клясу. У восені да ўступных экзаменаў вучні дапускаюцца толькі з дазволу Кураторыума, па прадстаўленьню Дырэкцыі Гімназіі. На будучы школьны год вакансіі маюцца ўва ўсіх клясах. Прыймаюцца хлопцы і дзяўчаты.

УЗРОСТ: У першую клясу ад $9\frac{1}{2}$ да 12 гадоў, у II-ю клясу ад $10\frac{1}{2}$ да 13 гадоў, у III-ю клясу ад $11\frac{1}{2}$ да 14 гадоў, у IV-ю клясу ад $12\frac{1}{2}$ да 15 гадоў і г. д., лічучы на дзень 1-га ліпня 1928 году.

ДАКУМЭНТЫ: 1) заява аб прыйме, 2) мэтрыка, 3) пасьведчаньне доктара аб паўторным прышчэпе воспы і 4) пасьведчаньне аб папярэдняй адукацыі. Заявы і дакумэнты трэба прысылаць загадзьдзя да экзаменаў не пазьней 10-га чэрвеня, у першую клясу—25 чэрвеня.

ПРАГРАМЫ можна выпісваць па пошце з канцэлярыі гімназіі (Вільня, Вострабрамская вуліца дом № 9), далучаючы на перасылку паштовую марку ў 25 грошай.

Як паказалі мінулыя гады, некаторыя вучні зьяўляюцца на экзамен ня ведаючы добра праграмы прадметаў, з якіх трэба трымаць экзамены. Дзеля гэтага зварочваецца ўвага, што паступаючы ў якую-колечы клясу з польскіх пачатковых ці сярэдніх школаў павінен *абавязкава* трымаць экзамен па адпаведным праграмам *з беларускае мовы* (чытаньне, пісаньне, граматыка, вершы, тэорыя і гісторыя літэратуры) і *гісторыі Беларусі* за курс II і III клясы.

Паступаючым *з хатняю* падгатоўкаю прапануецца адносна праграмаў і падручнікаў зварочвацца ў канцэлярыю гімназіі для падрабязнага вытлумачэньня, па якому курсу і з якіх прадметаў трэба трымаць экзамены.

ПАДРУЧНІКІ можна выпісаць з наступных беларускіх кнігарняў у Вільні:

1) Беларуская Кнігарня — Вострабрамская 1.

2) Беларуская Кнігарня Ст. Станкевіча—Вострабрамская 2.

3) Беларуская Кнігарня „Пагоня“—Завальная 7.

ПЛАТА ЗА НАВУКУ мае быць устаноўлена Кураторыумам. Аб гэтым будзе своячасна абвешчана.

У ІНТЭРНАЦЕ (толькі для хлапцоў) прадбачыцца ад 20 да 30 вакансіяў выключна для маладых клясаў, з платаю за ўтрыманьне ад 50 да 60 злотых у месяц.

Дырэктар *С. Паўловіч.*

24 траўня 1928 г.
Вільня, Вострабрамская 9.

Хадзілі куры з пявунамі
У кампаньні важнай з індыкамі,
І, распусьціўшы хвост мятлою,
Павук пахаджываў з павою
Як пан вяльможны, радавіты;
Ў кутку двара каля карыта
Шнyралі качкі-плюскатухі;
Япрук заможны, лапавухі
Спацыраваў паміж платамі
І сьмешна ўскідваў кумпякамі,
Калі, часамі, каля дому
Ён гукне, рохне пасьвіному,
Здаецца, так, бяз дай прычыны,
І спрыт пакажа япручыны.
А каля кухні пад ваконцам
Сабакі грэліся на сонцы —
Таксама панскае пароды,
І ім было жыцьцё, выгоды.
Былі тут розныя будынкі:
Гуменцы, гумны і адрынкі,
Хлявы, і стайні, і аборы,
Дабра, набытку былі горы.
Але ў машыне гаспадарскай,
У хітрай штучыне сьлясарскай
Згубілась шруба — стоп, машына! —
Няждана выпала пружына!
Рыгор-хурман хадзіў бяз дзела,
Сьпярша пабурківаў нясьмела,
Цяпер нікога не баяўся,
Хадзіў і лёганька хістаўся:
Ён трохі стукнуў — ці ня згора?
— А ты чаго тут, мукамора? —
Рыгор насеўся на кухарку: —
Вось калі дам табе па карку!..
— Пашоў! адстань! ото брыдота!
Прылез, як лысы чорт з балота!
— Эх, Наста! хочаш? а ну, ў скокі? —
Сказаў хурман і ўзяўся ў бокі,
Нагою тупнуў, закруціўся,
Прысеў і ўстаў, заварушыўся —
І то устае, то прысядае
І ногі ўперад выкідае.
— Бадай ты спух! ото распуста!
А каб табе было, гад, пуста!
Няма ні сораму, нічога...
Ды пашануйся ты хоць Бога,
Хоць-бы граху ты пабаяўся! —
Але Рыгор ня сунімаўся.
— Скачы, валяй і ты, Настуля!
Што-ж? Калі гулі, брат, дык гулі!
Пан пойдзе ў рай, а мы з табою..
Куды-ж мы? ў букту з галавою!
— Пакінь: нябожчык там у доме!
Пайдзі прасьпіся на саломе!
І пані, унь, глядзіць! — Што пані?!
А я-то хто? пане хурмане,
Дурное заткала ты! знаеш?
Чаму Рыгорам называеш?
Заві мяне... вяльможны пане!
— Няхай цябе зямля апране!
Ото брыда, ото завала:
Яшчэ каб панам называла!
Ці чулі, людзі? Налізаўся,
Як той сабака на разьніцы!...
— Но, но! бо пойдзеш без спадніцы.
— Каб сам бяз портак не астаўся!

„На паліцы сланіна,
Пані пеўня смаліла,
А ў рандэльку стаіць лой,
Але ня твой, не — ня твой!“

А там, у доме, было гора:
Жывы і крэпкі яшчэ ўчора,
Сягоньня быў ён нярухомы,
Глухі на ўсё, чужы жывому.
З засьценку шляхта пасхадзілась
І ў тым пакойчыку таўпілась,
Дзе пан ляжаў у дамавіне.
— Няхай з сьвятымі апачыне! —
Уздыхалі, хрышчучысь, старыя,
Схіліўшы голавы сівыя.
— Ня кепскі пан быў! — гаварылі
І ціха, стала адхадзілі
І доўга кучкамі стаялі.
Паны сюды зьяжджацца сталі.
Усе лясьнікі былі ўжо ў зборы
У лепшым стражніцкім уборы
У новых куртках са шнурамі,
А на грудзінах са знакамі,
На шапках „R“ было з каронай,
Каўнер стаячы і зялёны.
Яны па два, па тры стаялі
Каля паркану і чакалі,
Пакуль куды іх не паклічуць,
Стаяць і пану раю жычуць,
Збавеньня вечнага жадаюць,
Гаворыць ціханька, ўздыхаюць.
Паслухаць збоку іх — здавалась,
Што ўсе яны пасіpацелі,
А што на сэрцы яны мелі,
То тое ў сэрцы і засталась.
Ды толькі мушу я прызнацца;
Як пачынала ўжо зьмяркацца
І пана з плачам пахавалі,
Усе лясьнікі пілі, гулялі,
А потым сталі барукацца.
Амброжык Кубель разгуляўся.
Са ўсімі шчыра цалаваўся
І кварту трэцю ужо ставіў
І ўсёю выпіўкаю правіў.
— Браткі! гуляйма! Калі сьвята,
Дык трэба выпіць хоць багата! —
Крычаў Амброжык: — Сьцеражыся!—
Кіўнуў ён носам на Міхася,
І чарка ёмка падняласся.
—Эй, цётка Хрума! ўраз зьявіся! —
Вайшла і Хрума ў старым чэпку.
— Здарова, цётка! як ты крэпка?
От! кажа Хрума і сьмяецца,
Такою добраю здаецца,
Што наш Амброжык увесь тае
І Хруму маткай называе.
— Ах, пан Амброжы! на што жарты?
— Галубка мама! стаў дзьве кварты! —
Усе ажылі і разышліся,
Такія мовы паліліся,
І пахвальба пашла такая!
— Падаць мне Тэша!—Лось гукае: —
Я разарву яго вантробы,
Бо сьвет гарыць з яго, хваробы!
Падайце: вырву яму вусы
За ўсе даносы, за падкусы! —
Абрыцкі-Тэш быў такі з нюхам
Ад Хрумы зызнуў адным духам.
Быў позны час, як “цётку“ Хруму
З вясёлым шоламам і ў тлуму
Лясная стража пакідала.
Ў яе вачох зямля скакала,
І месяца бліскучы крайчык
Па небе пстрыкаў, як той зайчык.
Зчакаўшы трохі, разышліся,
І песьні зараз панясьліся
То тут, то там і лес будзілі,
Як-бы ваўкі там галасілі.

„Ой пайду да дому,
Не скажу нікому.
Ды зарэжу ката,
Бо наш кот — сірата“,

Сьпяваў Амброжык за балотам,
А Пальчык сыпаў, як-бы шротам:
„Будзе мяне біць,
Няма каму бараніць“.
Міхал сьпяваў баском спавагу,
Як-бы каваў ён словы шлягай:

„Добра мера, хоць бяз грошай,
Абы празьнічак харошы!“

(Далей будзе).

# СТАТУТ

## Беларускага Коопэратыўнага Земляробска-Прамысловага Банку ў Вільні.

З абмежаванаю парукаю.

(Працяг).

Арт. 13. Сябры маюць права:

1) Прымаць удзел у нарадах Агульных Сходаў, выбіраць і быць выбранымі ў органы Коопэратыву;

2) Браць пазыку:

3) Карыстацца з усіх установаў і прадпрыніманьняў Банку.

Арт. 14. Сябры абавязаны:

1) Заплаціць упісныя і прынамсі адзін пай (арт. 15).

2) Адказваць за абавязаньні Банку задэклярованымі паямі і апрача таго сумаю, у пяць разоў большаю задэкляраванага паю, згодна пастановаў Закону аб Коопэратывах (абмяжаваная парука), адказнасьць гэтая канчаецца па ўплыве аднаго году ад дня, у каторым сябра перастаў належаць да Банку.

3) Падтрымліваць заданьні Банку і трымацца пастановаў гэтага статуту, рэгуляміну і пастановаў органаў Банку.

Арт. 15. Адзін сяброўскі пай выносе дваццаць злотых. Упісныя выносяць адзін злоты пяцьдзесят грошаў.

Пай можа быць заплачаны або адразу цалком ці ратамі ў працягу паўгодзьдзя ад часу прыняцьця сябры ў Банк. У гэтым выпадку сябра плаціць пры ўступленьні ў Банк першую рату — 5 (пяць) злотых, апошнюю суму 15 (пятнаццаць) злотых—у працягу наступных пяці месяцаў роўнымі ратамі.

Сябра можа мець неабмяжаваную колькасьць паёў, якія перад платаю павінен задэкляраваць пісьменна.

Сябра, маючы большую колькасьць паёў, можа адказацца ад іх, не перастаючы быць сябрам Банку, калі толькі астанецца прынамсі адзін пай. Адказ у гэтым выпадку павінен быць паданы пісьменна і прынамсі за месяц перад канцом году.

Выгавар апошняга паю наступае адначасна з выгаварам сяброўства (арт. 11). У выпадку выгавару паю, дабравольнага выступленьня, сьмерці ці выключэньня сябры з Банку, зварот паёў, па вылічэньні розных належнасьцяў ад сябры, бяз увагі на тэрмін іх платнасьці, наступае цераз месяц па зацьверджаньні Агульным Сходам балянсу і справаздачы за год, у якім наступіў выгавар паёў і сяброўства.

Паі, якія не адабраны ў працягу пяці гадоў, пераходзяць у Запасны капітал.

### III. Капіталы Банку.

Арт. 16. Капіталы Банку складаюцца:

1) З уласнага капіталу: запаснага і спэцыяльнага;

2) з сяброўскіх паёў;

3) з ашчаднасьцёвых укладаў;

4) з пазыкаў Банку;

5) з даходаў Банку;

6) з магчымых дзяржаўных і самаўрадавых укладаў;

7) з іншых крыніц.

Арт. 17. Запасны капітал творыцца:

1) з упісных складак;

2) са штогодняга апрацэнтаваньня Запаснага капіталу і пераводу часьці прыбытку;

3) з сяброўскіх паёў і дэвідэндаў, якія не адабраны ў працягу пяці гадоў.

Запасны капітал служыць выключна на пакрыцьцё страт Банку.

Арт. 18. Спэцыяльны капітал творыцца: з ахвяраў і вылічак з даходаў, а так-жа са штогодняга апрацэнтаваньня гэтага капіталу. Служыць ён выключна для тых мэтаў, якія прымаліся пад увагу пры іх тварэньні.

Мэты спэцыяльных капіталаў, спосаб іх тварэньня, а так-сама вышыня, да якой яны могуць дасягаць, устанаўляе Агульны Сход на прапанову Нагляднай Рады.

Арт. 19. Запасны капітал і капіталы спэцыяльныя зьяўляюцца ўласнасьцю Банку і ні ў якім выпадку ня могуць быць падзелены паміж сябрамі. Выступаючаму ці выключанаму сябру да іх ня прыслугоўвае ніякага права.

Арт. 20. Ашчаднасьцёвыя ўклады на апрацэнтаваньне Банк прымае, як ад сяброў, так і ад не сяброў, выдаючы іменныя ўкладовыя кніжачкі. Варункі прыйма і ўзносы ўкладаў, так-жа тэрміны выгавару іх, устанаўляе рэгулямін.

Арт. 21. Абаротныя сродкі ужываюцца Банкам галоўным чына на пазыкі ў граніцах, азначаных Агульным Сходам па меры карыснасьці мэты.

Пазыкі даюцца толькі сябром Банку.

Тэрмін сплаты пазыкаў ня можа перасягаць пяці гадоў. Пазыкі на тэрмін даўжэйшы, ня большы аднак дзесяці гадоў, у кожным асобным выпадку вымагаюць дазволу Нагляднай Рады.

Сплаты могуць быць даконваны частковымі ратамі.

Варункі і спосаб пазыкі, як спосаб іх абясьпячэньня, устанаўляе рэгулямін.

Арт. 22. Агульнымі кіраўнічымі органамі Беларускага Коопэратыўнага З.-П. Банку ёсьць:

a) Агульны Сход;

b) Наглядная Рада;

c) Дырэкцыя (Урад).

Арт. 23. У Агульным Сходзе браць удзел маюць права ўсе сябры.

Коопэратывы і юрыдычныя асобы, будучы сябрамі, бяруць удзел у Агульным Сходзе праз упраўняных да гэтага дэлегатаў.

Агулны сход звычайны склікаецца Дырэкцыяй Банку раз на год, найпазьней у канцы красавіка.

Аб часе, месцы і парадку нарадаў Агульнага Сходу сябры павінны быць паведамлены прынамсі за два тыдні перад тэрмінам Сходу шляхам абвестак, вывешаных ў памешканьні Коопэратыву, а так-жа абвестак у часопісі, названай у арт. 42 гэтага статуту.

У выпадку патрэбы Урад можа склікаць надзвычайны Агульны Сход.

Гэта павінен зрабіць на жаданьні Нагледнай Рады, Рэвізыйнага Саюзу, сябрам якога зьяўляецца коопэратыў, ці 1/10 сяброў коопэратыву, якія сваё жаданьне выказалі ў заяве, імі падпісанай і якая заключае мэту Сходу, падстаўнасьць і жаданьне.

Надзвычайны Агульны Сход павінен быць скліканы праз шэсьць тыдняў ад дня атрыманьня Урадам жаданьня. Калі гэтае ня здарылася, Агульны Сход можа склікаць Наглядная Рада.

Арт. 25 Агульны Сход скліканы згодна з 23 і 24 арт. гэтага статуту, зьяўляецца правамоцным, ня гледзячы на колькасьць прысутных сяброў.

(Канчатак будзе).

# Гаспадарскі аддзел.

*(З кнігі агранома Люста).*

### 23. Што такое кампост і як яго трэба прыгатаўляць і ўжываць на ўгнаеньне.

Кампост—зборнае ўгнаеньне з усемагчымых гаспадарскіх адпадкаў. Для вытварэньня кампосту прыгодны самыя рознаякія матэрыялы: кухонныя адпадкі, памыі, попел, сьмяцьцё трэба рознае зельле, лісьця дрэваў, торф, загнітая салома, заплесьнеўшая патруха і мякіна, трупы паўшай не ад заразных хваробаў жывёлы, адпадкі пры ўбою скаціны, загніўшая бульба і другія гароднiны, птушыны гной і чалавечыя выдзяленьні, косьці, конскі гной, якога можна назьбіраць значныя колькасьці на дарогах вясною, буза з сажалак, перагной з балот, зямля з канаў, купінкі скопаныя з лугоў і інш. і інш. Усе гэтыя матэрыі, якія прападаюць у нашых гаспадарках зусім няпрыкметна, пры стараннымі зьбіраньні іх у вадно месца даюць агромную масу ўгнаеньня, якое ня ўступае па ўгнайваючай сваей моцы гною, а ў шмат якіх выпадках і перавышае яго. Досіць толькі пачаць вытрывала зьбіраць усе гэтыя матэрыі, каб пераканацца, якая вялікая маса іх і як значная тая карысьць, якую з іх можна выцягнуць.

Кампостную кучу трэба закладываць дзе-небудзь за дваром (але не ў двары), у такім месцы, куды недалёка было-б цягаць памыі і ўсякія іншыя адпадкі. Вядома, трэба забясьпечыць кучы ад сьвіней, каб яны ня рылі. Месца для кампосту павінна быць высокае, каб пад кучу не магла зацекаць дажджавая вада. Самую кучу трэба рабіць каля сажня шырыні і ня болей двух арш. вышыні; даўжыня-ж кучы можа быць розная, у залежнасьці ад колькасьці матэрыялу для кампосту.

Прыспасабленьне для кампосту робяць так. На выбраным месцы робяць засновы будучай кучы з чорнай зямлі, вяршкоў 6—8 таўшчыні; на гэтую заснову і кладуць увесь той матэрыял, каторы можа надавацца для гэтай мэты. Покі матэрыялу яшчэ мала, яго кладуць у сярэдзіне засновы, у форме востраверхай кучы, прымяшаўшы да яго зямлі, попелу і крыху гною, дзеля таго, каб выклікаць узмоцненае гніцьцё матэрыялу. Калі кучка зробіцца даволі вялікай, яе разроўніваюць па ўсей заснове; пасьля гэтага ўсе адпадкі кладуць у кучу, разроўніваюць іх і прысыпаюць вапнаю, мелам ці попелам. Калі ў кучу ўжываюць попел, дык вапны ці мелу можна і ня класьці. Косьці, капусныя качаны і іншыя матэрыялы трэба наперад раздрабіць абухом сякеры. Каб аміяк, які вытвараецца пры гніцьці, не вылётаў у паветра, трэба ў кампостную кучу прыбаўляць зямлі, бо яна спасобна ўтрымліваць аміяк ад улятненьня. Усе матэрыі, якія складываюцца ў кучу, трэба перапластоўваць саломаю ці тоўстасьцібловым зельлем; калі гэтага не рабіць, дык кампостная маса будзе моцна зьлягацца і доступ паветра ў сярэдзіну кучы будзе затруднены, вынікам чаго гніцьцё будзе ісьці вельмі памалу. Сухія матэрыялы ня гніюць, дык трэба няўстанна падтрымліваць кучу вільгацяй, паліваючы яе памыямі, а калі іх не хапае, дык вадою. Месяцаў цераз 2 пасьля аканчаньня кладкі кучы трэба яе перакапаць, каб верхнія пласты, яшчэ мала перагніўшыя, папалі ў сярэдзіну кучы. Перакапываньне ўскарае перагніваньне і, дзякуючы яму, угнаеньне атрымліваецца аднаякае ў-ва ўсей кучы. Перакапываньне трэба паўтарыць разоў два, калі кампост доўгі час ня будзе ўжываны. Калі ў кучы ўсе матэрыялы раскладуюцца так, што будуць выяўляць сабою чорную парашкаватую масу, дык кампост можна лічыць сьпелым і годным для ўгнаеньня. Прыспалабленьне кампосту цягнецца розны час — ад паўгода да 2 гадоў, гледзячы па таму, які матэрыял ужыты на кампост.

Угнайваючая сіла кампосту розная, гледзячы па таму, які матэрыял ужываўся для прыспасабленьня яго, таму і кладуць яго на дзесяціну розныя колькасьці — ад 3 до 10 тысяч пудоў. Яго можна ўжываць для ўгнаеньня перад самым пасевам. Пасьля ўгнаеньня ім ральлі, яе трэба пацягнуць бараною, каб перамяшаць кампост з зямлёю. Кампост вельмі добра ўжываць для ўгнайваньня сенажацяў. Раскідаюць яго па сенажаці ў восень. Калі вясною сенажаць заліваецца вадою, дык і раскідаць яго трэба вясною. Пасьля раскідкі кампосту, сенажаць трэба абавязкава добра выбаранаваць бараною з жалезнымі зубамі.

### 24. Штучныя ўгнаеньні.

Пяройдзем цяпер да разгляду ўгнаеньняў няпоўных, спэцыяльных. На першым месцы з іх стаяць тыя, у каторых зьмяшчаецца фосфар. Называюцца гэтыя ўгнаеньні наагул **фасфатамі** ці **фосфарнакіслымі** ўгнаеньнямі. Да іх належаць: **касьцяная мука, фасфарыт, супэрфасфат, шляк Тамаса**, які яшчэ называецца тамасшлякавай мукою, тамасфасфатам ці тамасоўкаю.

### 25. Касьцяная мука.

Касьцяная мука атрымліваецца з касьцей. Косьці складаюцца з фасфарнакіслай вапны і асобай матэрыі, якая пры варцы ў вадзе, дае клей. Апрача таго, у касьцях ёсьць некаторая колькасьць тлушчу.

Здольнасьць касьцей гарэць залежыць ад таго, што ў іх знаходзіцца клейстараючая матэрыя і тлушч.

Матэрыя, якая дае клей, вельмі затрудняе здрабняць косьці на муку, таму яе папярэдліва з іх вылучаюць.

Вылучаньне клейстараючай матэрыі даконваецца ці выпальваньнем, ці прапарваньнем касьцей, пры дабываньні з іх клею на клеяварaных фабрыках.

Фасфарнакіслая вапна пры выпальваньні касьцей сільна прапаляецца, вынікам чаго яна трудней распушчаецца ў зямельнай вільгаці, чым фасфарнакіслая вапна мукі, якая атрымана з параных касьцей. Ад гэтага і ўгнайваючая сіла паленай мукі куды меншая, як мукі паранай, бо расьліны маюць браць харч карэньнямі з грунту толькі ў форме расчынаў і, чым лепш спажыўныя матэрыі распушчаюцца, тым яны даступнейшыя для корму расьлін.

Пасьля вываркі з касьцей клею, у іх яшчэ астаецца крыху клейдаючай матэрыі. Гэтая матэрыя ў грунце гніе і стварае салетру. Знача, параная касьцяная мука дае расьлінам ня толькі фасфарнакіслую вапну, але і трохі азоту. Гэта так-жа служыць прычынаю лепшага дзеяньня на рост расьлінаў мукі паранай, параўнаўча з мукою паленай. Чым больш у касьцяной муцэ клейдаючай матэрыі, тым лепш, бо тым болей азотнага корму расьлінам такая мука дае. Якасьць касьцяной мукі залежыць і ад таго, наколькі дробна яна размолата. Фасфарнакіслая вапна наагул, нават і ў паранай касьцяной муцэ, распускаецца ў грунце слаба, а чым большыя крупінкі мукі, тым і распусканьне будзе ісьці слабей. Далей — буйная мука ня так раўнамерна кладзецца па ральлі, як мука дробная.

Дзеля гэтых прычын, пры купляньні касьцяной мукі, трэба асаблівую ўвагу зьвяртаць на тонкасьць яе памолу: чым драбней мука, тым лепш. Дробная мука і прадаецца даражэй, як буйная.

Касьцяную муку трэба, пасьля рассыпкі яе, няглыбока загараць, дзеля гэтага яе лепш за ўсё даваць грунту перад апошняю воркаю папару.

Перад рассыпкаю яе трэба зьмяшаць з пяском ці зямлёю.

Цана на касьцяную муку розная (перад вайною ад 50 да 80 кап. за пуд). *Ужываюць* яе ў колькасьці каля 20 пуд. на дзесяціну, так што на пуд высяванага жыта яе прыходзіцца каля двух пудоў.

Досьлед паказаў, што касьцяная мука вельмі добра дзее на лёгкіх пясчаных грунтах.

# Пісьмо у Рэдакцыю.

*Паважаны Грамадзянін Рэдактар!*

Не адкажэце зьмясьціць на старонках Вашай паважанай газэты гэтых слоў:

Перад выбарамі ў Сойм і Сэнат для правядзеньня прадстаўнікоў у гэтыя высокія палаты была прынята праграма: „Барацьба за Беларускіх Сялян і Работнікаў“.

Пад лёзунгам гэтай праграмы у Лідзкай акрузе пад № 41 прайшоў у Сойм я і Янка Станкевіч.

Перад выбарамі было ўмоўлена, што на гэту арганізацыю паслы, якія прайдуць у Сойм і Сэнат пад № 41 павінны даваць па 200 злотых ад сваіх дыет у месяц — што і рабілася.

На месяц красавік я павінен быў унясьці 200 злотых. Зрабіў квіт, квіт быў зрадагаваны, паводле выбарнай праграмы № 41 і надпіскі, „На арганізацыю Беларускага Сялянства і Работніцтва“ і запрапанаваны для подпісі паслу Янку Станкевічу, яле Янка Станкевіч такі квіт адмовіўся падпісаць, тлумачучы: „што ніякай арганізацыі выбранай і камітэту Беларускіх Сялян і Работнікаў ня было, а толькі „Сялянская Партыя“, на што і павінны ісьці грошы.

Каб не абманываць тых, хто аддаў свае галасы за партыю: „Беларускага Сялянства і Работніцтва“ № 41, а не за Сялянскую партыю, я адыходжу ад працы з Янкам Станкевічам і гэтым заяўляю, што жадных зносінаў і нічога супольнага з ім і ягонай Сялянскай партыяй мець ня буду, а буду трымацца праграмы „Беларускага Сялянства і Работніцтва“, пакуль не апрацую новую, болей шырокую праграму.

Пісьмо падобнага зьместу адначасна пасылаю і ў другія рэдакцыі беларускіх газэт.

Прашу прыняць, грамадзянін рэдактар, выразы пашаны да Вас.

*Ф. Валынец.*
(пасол Сойму).

12. V. 28 г.



Рэдактар і выдавец А. Герасімчук.

Беларуская Друкарня ім Фр. Скарыны—Вільня, Людвісарская 1.